

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Usarov Javlon Eshbekovich

Zangiota tumani 22-maktab o'qituvchisi

ZAMONAVIY TA'LIMDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV- TA'LIMDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH OMILLARI SIFATIDA

Annotatsiya. Maqolada ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, sohada sog'lom raqobat muhitini yaratish, o'quv jarayonida nazariy bilim olishga yo'naltirilgan ta'limdan amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim tizimiga bosqichma-bosqich o'tish yuzasidan oliy ta'lim muassasalari va o'rta umumta'lim maktablari bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan zamonaviy innovasion ta'lim klasteri xususida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar. Davlat-xususiy sheriklik, amaliy ko'nikma, ta'lim klasteri, kompetensiya, texnologiya, kasbiy kompetensiya, korreksiya.

Компетентностный подход в современном образовании как фактор повышения эффективности образования

Аннотация. В статье рассматривается развитие государственно-частного партнерства в сфере образования, создание здоровой конкурентной среды в сфере, постепенный переход от образования, ориентированного на теоретические знания, к формированию практических навыков в образовательном процессе, а также современные ведутся инновационный образовательный кластер, реализуемый в сотрудничестве с высшими учебными заведениями и общеобразовательными школами.

Ключевые слова. Государственно-частное партнерство, практические навыки, образовательный кластер, компетентность, технология, профессиональная компетентность, коррекция.

Competency approach in modern education as factors of increasing efficiency in education

Abstract. In the state, the development of public-private partnership in the field of education, the creation of a healthy competitive environment in the field, the gradual transition of education, oriented to theoretical knowledge, to the formation of practical skills in the educational process, and the modern educational cluster, realized in cooperation with higher uchebnymi zadevaniyami i obshcheobrazovatelnyimi shkolami.

Key words. Public-private partnership, practical skills, educational cluster, competence, technology, professional competence, correction.

Kirish. Prezidentimizning “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmonida oliy ta’lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, hududlarda davlat va nodavlat oliy ta’lim muassasalari faoliyatini tashkil etish asosida oliy ta’lim bilan qamrov darajasini 50 foizdan oshirish, sohada sog‘lom raqobat muhitini yaratish kabi vazifalarning belgilanishi amalga oshirilishi lozim bo‘lgan bir qator dolzarb muammolarning yechimini topishni taqozo etadi. Xususan, konsepsiyada belgilangan “xalqaro tajribalardan kelib chiqib, oliy ta’limning ilg‘or standartlarini joriy etish, jumladan, o‘quv dasturlarida nazariy bilim olishga yo‘naltirilgan ta’limdan amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan ta’lim tizimiga bosqichma-bosqich o‘tish” yuzasidan oliy ta’lim muassasalari va o‘rta umumta’lim maktablari bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan zamonaviy innovatsion ta’lim klasteri xususida fikr yuritimiz. Zero, ilm-fan, sanoat va ishlab chiqarishda klaster tizimini qo‘llash Respublikamiz taraqqiyotida zamonaviy talablaridan biri hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar ro‘yxati. Pedagogik ta’lim innovasion klasteri G‘.I.Muxamedov [3], pedagogik ta’limda «klaster» Q.Sh.Maxmudov [4], pedagogik ta’lim innovasion klasteri: ehtiyoj, zarurat, natija G‘.I.Muxamedov [5], klaster: mohiyat, samara va istiqbol M. Toshpo‘latov [6], Uzluksiz pedagogik ta’lim klasteri sharoitida kompetentlik talablari va ta’lim samaradorligi imkoniyatlari J.E.Usarov [7] va boshqalar tomonidan o‘rganilgan.

Oliy ta’lim muassasalarining vazifalari chuqur bilim va zamonaviy o‘qitish texnologiyalari bilan talabalarni qurollantirishdan iborat bo‘lsa, umumta’lim maktab o‘qituvchilari esa, egallagan kasbiy kompetentligini bazasida umumta’lim muassasalari bilan ta’lim klasterini ta’minlashdan iborat bo‘ladi. Bunda oliy o‘quv yurtlariga qadar bo‘lgan ta’lim bosqichida beriladigan fan dasturlari mazmuni hamda o‘qitish uslubi, ulardagi bitiruvchilarida shakllantirilgan kompetensiyalari muhim hisoblanadi. Shu ma’noda Chiriq davlat pedagogika universiteti tashabbusi bilan

Zangiota tumani 22-umumiy o'рта ta'lim maktabida tashkil etilgan "Maktab-laboratoriya"larini pedagogik ta'lim klasterining dastlabki bosqichi deb hisoblash mumkin. Xo'sh, zamonaviy ta'limning mazkur bosqichi ya'ni, oliy ta'lim muassasasiga tayyorlovchi maktab bitiruvchilari qanday talablarga javob berishi, ta'lim shakli qanday bo'lishi va pedagoglarga qo'yiladigan zamonaviy talablar nimalardan iborat bo'ladi?

Zamonaviy ta'lim bosqichi - faqatgina o'qituvchilarning o'quvchilarga ilm uzatishidan iborat emas. Bunda turli fanlarning qisqa kursi berilishi barorida, o'quvchilar jamoa bo'lib ishlashni hamda ijtimoiy muhitda shaxs sifatida shakllanishini ta'minlab beradi. Dunyo hamjamiyatida kompetentli kadrlarga bo'lgan talabning keskin ortib borayotganligi, lekin ta'lim muassasalari bu o'zgarishga moslashib ulgurmayatganligi hech kimga sir emas. Bu muammoning yechimlaridan biri umumta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalarida ham ta'lim mazmuni faqatgina fanlarni o'qitishga yo'naltirilishi bilan cheklanib qolmasligi, ya'ni o'zini-o'zi rivojlantirish kompetensiyalari ustida muttasil ishlashlari hisoblanadi. Bu maktabda dars berayotgan o'qituvchilarning ilmiy tadqiqot ishlari bilan shug'ullanishini ko'zda tutadi. Shu jumladan, ta'lim muassasamizda olib borilayotgan ishlarni bunga misol tariqasida keltirishimiz mumkin.

Asosiy e'tibor bo'lajak o'quvchilarni kommunikativ, mustaqil fikrlaydigan, olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay oladigan-kompetensiyaviy yondoshuvga asoslangan ta'lim berishga qaratilishi lozim. O'quvchilar olgan bilim 5-10 yilda eskirishi yoki zarur bo'lmay qolishi mumkin. Shu bois ularni o'z kasbining bilimdoni qilishning eng maqbul yo'li o'qishga o'rgatish hisoblanadi. Shu o'rinda 1930 yillarda bo'lgan bir voqeani eslab o'taylik. Bir kishi magazindan radiopiyomnik oladi. Uyiga borib uni qo'ysa, eshittirishlar ruscha berilyapdi. Qo'shnisi o'zining radiosi "o'zbekcha" gapirayotganligini, unga magazinchi "ruscha gapiradigan" radio berganligini aytib, uni almashtirib kelish uchun magazinga olib borishini maslahat beradi. Tabiiyki, magazinchi uni almashtirib bermagan, uni boshqa chastotaga (nastroyka) rostlab bergan, ya'ni undan foydalanishni o'rgatgan. Bo'lib o'tganiga 80 yildan oshgan bu voqea bugun kulguli tuyulsada, bu insonlarning amaliy kompetentligini belgilovchi haqiqat. Bugungi insonlar, fan-texnikaga bo'lgan munosabat va uni qo'llashga oid qarashlar butunlay boshqacha. Yoshlarga qo'yilgan zamonaviy talab, yoshlarning kompetentlik darajasi qanday qilib rivojlantiriladi, hozirda umumta'lim maktablarining ta'lim natijasi hamda ularning oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorligi qanday yo'lga qo'yilgan, maktab va uning bitiruvchilar manfaatlari uzviyligi qay darajada kabi muammolar o'z yechimini kutayotgan savollar hisoblanadi.

Bugungi kunda kelajakni ilmiy bashorat qilish, yarim asr oldingiga nisbatan ancha qiyin. Ta'lim yoki kasbiy faoliyatga nisbatan qaraydigan bo'lsak, ma'lum mutaxassislik, rivojlanuvchi yangi yo'nalishlarni ko'p yillar oldin rejalashtirish ancha murakkab. Sababi, ba'zi mutaxassisliklar yo'qolib, ularning o'rniga yangilari paydo bo'ladi. Shu nuqtai-nazardan maktab va pedagogika oliygohlari bitiruvchilari ta'lim muassasalaridan qanday bilimlar bazasi (bogaji) bilan chiqib ketishi o'ta muhimdir. Bunda bitiruvchilarning "shaxsiy hayotiga mas'ulligi" katta ahamiyatga ega. Bu esa, bitiruvchilardan o'z kelajaklarini belgilashda jiddiy yondoshuvni taqozo etsa, ta'lim muassasalaridan, ongli ravishda o'zini rivojlantira oladigan va o'zgalarga bu yo'lda ko'mak bera oladigan hamda mas'uliyatni o'ziga oladigan, nostandart vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladigan kadrlarni tarbiyalashni talab qiladi. Bu o'z ichiga ta'lim oluvchiga beriladigan uy vazifalarining kompetentligi, o'quv yuklamalari, fan dasturlarini korreksiyalashni qamrab oladi.

Zamonaviy ta'lim klasteri tarmoqlarining muhim omillardan yana biri pedagog masalasidir. Bugungi kun pedagogi nafaqat o'z fanini chuqur bilishi, balki o'quvchilar bilan ishlashi, o'quv jarayonini tashkil etish barobarida o'quvchilarning "o'zligi"ni topishga yordam berishi kerak. Bugungi pedagog o'quvchilarni o'zining ortidan ergashtirishi shart emas. "Meni eshit, men senga nima kerakligin bilaman" emas, "Senga nima kerakligini aniqlashingda yordam beraman" qabilida ish yuritishi lozim. Chunki, bitiruvchilar har xil, ularning hayot yo'llari ham turlicha. Bu esa pedagoglarga ham ma'lum mas'uliyatlar belgilaydi, xususan, ustozning keksasi bo'lmaydi uning yoshidan qat'iy nazar undan o'qishga moyil, qobiliyatli bo'lish talab etiladi. Shundagina murakkab hayot vujudga keltirayotgan raqobatlarida, bitiruvchilar hayot faoliyatlarida duch keladigan murakkab masala yechimlarni topishga tayyorlay oladi.

Tadqiqotlar metodologiyasi. Yuqorida qo'yilgan talablarni bajarish uchun oliy ta'lim muassasalari (OTM) ga tayyorlov bosqichi va buyurtmachisi hisoblanadigan umumta'lim maktablarining ta'lim shakliga ham o'zgartirish kiritish kerak bo'ladi. Xususan, bugungi kunda faoliyat yuritayotgan maktablarning o'quv rejasini optimallashtirish; ikkinchidan, balog'at yoshiga o'tish davrida o'quvchilarda "liderlik"ka bo'lgan moyilliklarini fanni o'zlashtirishdagi ijobiy ma'nodagi liderlikka yo'naltirish orqali ular orasidagi ta'lim raqobatini yuzaga keltirish; uchinchidan, boshlang'ich sinfdan boshlab maktab muhiti va pedagoglar jamoasiga moslashgan o'quvchilarda fanlarga qo'yiladigan o'zlashtirish baholarining nisbiylashuv darajasini nazorat qilish lozim bo'ladi. Bunda kundalik rag'batlar ham inersiyalashadi, ya'ni, ta'lim yo'nalishi shaxs faoliyatiga yo'naltirilgan bo'ladi. Bu imkoniyatlar zamonaviy ta'lim bosqichi shakllarini belgilagan holda, raqobatbardosh, jamiyat taraqqiyoti o'zgarishlariga tez moslashuvchan kompetensiyali kadrlarni tarbiyalashning asosiy me'zoni hisoblanadi. Shu yo'sinda o'quvchilar uchun yaratilgan yangi ijobiy raqobat

muhiti oliy ta'lim muassasalariga salohiyatli talabalarni yetishtirib chiqarish orqali pedagogik innovasion ta'lim klasteri yuzaga keladi.

Xulosa va tavsiyalar. Umumta'lim maktablari o'quvchilari va pedagog-xodimlari bilan uchrashuvlar, mahorat darslari, amaliy treninglar tashkil qilinishi, maktabdagi mavjud muammolarni o'rganish hamda ta'lim muassasalarining pedagog kadrlarga bo'lgan ehtiyojning qoplanishi, universitet va umumta'lim maktablari bilan hamkorlikni hamda maktabda olib borilayotgan ilmiy-amaliy loyihalar borasidagi olib borilayotgan ishlarni keltirib o'tish mumkin. Olib borilayotgan tajriba-sinov ishlari, uning natijalarini tahlil qilish, tegishli xulosa va tavsiyalar tayyorlash, "Maktab-laboratoriya" loyihasining ilmiy xulosasi va amaliy tatbiqi yuzasidan uslubiy qo'llanma yaratish, olingan ilmiy xulosalarni ommalashtirish kabi strategik masalalarni nazarda tutadi.

Shunday qilib, o'rta ta'limni takomillashtirish, oliy ta'lim muassasalarining jamiyatimizga yetishtirib berayotgan ilmiy salohiyatli va yuksak ma'naviyatli kadrlarining boshlang'ich klasterini tashkil qiladi. Ta'limning uzviyligi esa, barkamol avlod tarbiyasining asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, uni ta'minlash har bir pedagogning kasbiy va insoniy burchi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 2017-yil 6-apreldagi 187-son qarori.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni.

3. G'.I.Muxamedov, U.N.Xo'jamqulov, pedagogik ta'lim innovasion klasteri: ta'rif, tavsif, tasnif (ilmiy risola), Chirchiq – 2019

4. Maxmudov Q.Sh., Sanakulov Z.I., Shayxislamov N.Z. Pedagogik ta'limda «klaster». // "Science and Education" Scientific Journal. October 2020 / Volume 1 Issue 7. - R. 587-593.

5. Muxamedov G'. I. Pedagogik ta'lim innovasion klasteri: ehtiyoj, zarurat, natija. // Xalq so'zi, 15-fevral 2019 y.

6. Toshpo'latov M. Klaster: mohiyat, samara va istiqbol. - <http://www.biznes-daily.uz/ru/mening-mulkim/53616-klaster-mohiyat-samara-va> istiqbol

7. Usarov J.E., Muxamedov G'. I. Uzluksiz pedagogik ta'lim klasteri sharoitida kompetentlik talablari va ta'lim samaradorligi imkoniyatlari // Uzluksiz ta'lim, Maxsus son, 2020.